

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor

KOSOVO – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 15 maj 2021

I. SAMMANFATTNING

Kosovo är en republik och parlamentarisk demokrati med regelbundna val. Respekt för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer garanteras i grundlag och lagstiftning. Ett svagt rättsväsende, bristande resurser och kapacitet inom den offentliga förvaltningen, fattigdom, korruption och otillräcklig politisk vilja bidrar dock till att efterlevnaden brister på flera områden.

Det senaste parlamentsvalet hölls den 14 februari 2021. Enligt EU:s valobservationsmission var valet välorganiserat, transparent och genomfördes i genuin konkurrens mellan partierna. Samtidigt noterades att långvariga brister inte åtgärdats och att delar av valsystemet behöver reformeras. Parlamentet präglas av polarisering och obstruktion, bland annat genom att parlamentsledamöter låter bli att delta, vilket hämmar lagstiftnings- och reformarbetet i landet. Kosovo är ett potentiellt kandidatland till EU.

Andelen avgjorda rättsfall har ökat de senaste åren, men utdragna och ineffektiva processer är fortfarande vanliga. Allmänhetens förtroende för rättsväsendet är lågt. Domstolar och åklagare utsätts för politiska påtryckningar, och rättssystemet lider brist på kvalificerad personal och ekonomiska resurser.

Yttrandefrihet och pressfrihet garanteras i lag och respekteras i allmänhet. Hot, trakasserier och våld mot journalister förekommer dock i ökande omfattning, enligt Kosovos journalistförbund. Det civila samhället kan verka fritt och är väl etablerat, men saknar ofta kapacitet och resurser.

Kvinnor har enligt lag samma rättsliga status som män, men det förekommer diskriminering på många områden, exempelvis vad gäller fördelning av arv, ägande av fastigheter och i arbetslivet. Våld i nära

relationer är ett omfattande problem.

Personer som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashkalier och egyptier, och personer med funktionsnedsättning, utsätts enligt människorättsorganisationer för diskriminering och har sämre tillgång till utbildning, arbete, hälsovård och bostäder än övriga befolkningen. Arbetstagare har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar, men dessa är dock i praktiken svaga, i synnerhet inom privat sektor.

En viss positiv utveckling kan skönjas i attityderna mot hbtqi-personer och 2021 anordnades för femte gången en Pridevecka och en Prideparad i huvudstaden Pristina. Konservativa attityder i samhället leder dock fortsatt till att hbtqi-personer i hög utsträckning håller sin sexuella läggning eller könsidentitet hemlig för att undvika diskriminering, negativa reaktioner, hot eller våld.

Kosovo är ett av Europas fattigaste länder. Enligt Världsbanken lever 18 procent av medborgarna i fattigdom. Var fjärde kosovan är arbetslös, och medelinkomsten är låg. De offentliga sociala skyddsnäten är svaga och det finns brister i tillgången till vård och utbildning.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Grundlagen garanterar rättsväsendets självständighet och oberoende. Politisering, ineffektivitet, korruption och otillräckliga resurser leder emellertid till bristande rättssäkerhet. Vissa förbättringar har skett de senaste åren, men systemet är alltjämt sårbart. Åklagare, domare och advokater uppges avstå från att ta sig an högnivåfall av rädsla för att utsättas för hot eller påtryckningar. Många ärenden drabbas av förseningar och störningar, eller slutförs aldrig, vilket minskar tilltron till rättsväsendet. Allmänhetens förtroende för rättsväsendet är mycket lågt.

Presidenten utser domare och åklagare på inledningsvis tre år, på förslag av Kosovos domarråd eller Kosovos åklagarråd. Presidenten har även befogenhet att avskeda domare och åklagare på förslag av råden.

Regeringen har vidtagit åtgärder för att säkerställa tryggare anställningsvillkor och högre löner för domare, i syfte att stärka domstolarnas självständighet. Det råder fortsatt brist på kvalificerade kosovanska domare, speciellt för de tjänster som enligt lag kräver minoritetsrepresentation. Det förekommer att utredningar och rättegångar medvetet förhållas eller obstrueras, särskilt i högnivåfall.

Procedurer för disciplinära åtgärder finns, men är i praktiken ineffektiva och långsamma.

EU:s rättsstatsinsats i Kosovo, EULEX, observerar rättssystemet, bevakar utvalda rättsfall, ger stöd till kriminalvården och ger operativt stöd till Specialistdomstolen för krigsbrott i Haag. EULEX verkställande mandat begränsades 2018 då Kosovos myndigheter övertog ansvaret för att utreda och lagföra krigsbrott och allvarlig organiserad brottslighet. Kosovos egna myndigheter ansvarar nu för hela rättssystemet, med undantag för Specialistdomstolen i Haag. EULEX ansvarar fortsatt för vittnesskydd och kan vid behov ge operativt stöd till Kosovos polis. EULEX nuvarande mandat löper till och med juni 2023.

Antalet åtal och domar fortsätter att öka, inklusive vad gäller högnivåfall, men eftersläpningen är fortsatt omfattande. Rättssystemet arbetar fortsatt långsamt och ineffektivt, och institutionerna lider brist på såväl personal som ekonomiska resurser. Rättssektorns effektivitet begränsas även av brister i lagstiftningen. Kosovos brottsbalk uppges i vissa delar vara tungrodd och oflexibel vilket försvårar grundliga och framgångsrika utredningar och åtal.

Den offentliga förvaltningen präglas av svag kapacitet, politisering och bristande transparens i rekryteringsprocesser. För att åtgärda de strukturella problemen pågår ett större reformarbete. Såväl lagstiftningsarbetet som genomförandet går emellertid långsamt. Myndigheternas bristande förmåga att fullt ut agera i enlighet med lagstiftningen är ett betydande hinder exempelvis i skyddet av äganderätten. Genomförandet av lagstiftningen som styr registrering och ägande av fastigheter är bristfällig.

Enligt Transparency International förblir korruption ett allvarligt problem på många områden i samhället. Landet rankas på plats 104 av 180 granskade stater i Transparency Internationals index över upplevd korruption 2020, en försämring med tre platser jämfört med föregående år.

Enligt EU-kommissionens landrapport om Kosovo 2020 'befinner sig landets förmåga att bekämpa korruption på ett tidigt stadium'. Lagstiftningen mot korruption är generellt i enlighet med EU-standard,

men det finns omfattade brister i tillämpningen. Institutionerna är inte tillräckligt väl samordnade och har överlappande uppgifter, och tillräcklig finansiering saknas. Enligt EU-kommissionen behöver åklagarmyndigheten såväl stärkt kompetens som en tydligare vilja att driva korruptionsfall till åtal. Framsteg har gjorts de senaste åren, bland annat i form av ett ökat antal utredningar och åtal i högnivåfall och ökad medvetenhet om möjligheten att frysa tillgångar. Regeringen har nyligen lagt fram ett lagförslag som skulle möjliggöra konfiskering av olagliga tillgångar.

Individer, grupper och icke-statliga organisationer i Kosovo kan anmäla kränkningar av mänskliga rättigheter till en Ombudspersonsinstitution och till domstolarna. Ombudspersonsfunktionen är känd hos befolkningen och är den statliga institution som enligt mätningar åtnjuter högst förtroende bland allmänheten.

2017 integrerades de rättsliga strukturerna i norra Kosovo i det nationella rättsväsendet i enlighet med Brysselavtalet från 2015, inom ramen för normaliseringsdialogen mellan Kosovo och Serbien. Reformen ses som en stor framgång, en av få, när det gäller integrationen av de norra kommunerna. Domare och åklagare i de norra kommunerna är nu organisatoriskt integrerade i det nationella systemet. Systemet är dock inte problemfritt. Kosovo är ett flerspråkigt land och få kosovoserber talar albanska vilket skapar en språkbarriär som påverkar såväl rättssystemets effektivitet som allmänhetens tillit till systemet. Problemen förvärras av avsaknaden av översättare och tolkar, men även åklagare och domare.

År 2015 godkände Kosovos parlament inrättandet av en tillfällig särskild domstol och ett särskilt åklagarkontor i syfte att rättsligt pröva mål om brott mot mänskligheten, krigsbrott och andra allvarliga brott under den väpnade konflikten 1998–2000. Arbetet baseras på en rapport från Europarådets rapportör 2010 och som antogs av Europarådet 2011. Domstolen och åklagarkontoret är placerade i Haag i Nederländerna men lyder under kosovansk lag och är kopplade till alla nivåer i det kosovanska rättssystemet. De bemannas av internationella domare, åklagare och personal.

Efter det särskilda åklagarkontorets beslut att väcka åtal för krigsbrott

mot bland andra Kosovos dåvarande president och talman, Hashim Thaci och Kadri Veseli, befinner sig de båda i häkte i Haag. Utredningarna pågår. Det särskilda åklagarkontoret och den särskilda domstolen har svagt stöd bland landets befolkning och de politiska partierna. Politiska initiativ har tagits för att upphäva domstolens och åklagarkontorets mandat, men har förhindrats efter ett aktivt påverkansarbete från det internationella samfundet. Kosovo rankas på plats 54 av 128 länder i World Justice Projects Rule of Law-index.

Rättssäkerhet

Grundläggande rättsstatsprinciper skyddas i lag. Freedom House uppger dock i sin rapport om Kosovo 2020 att personer ibland anhålls på godtyckliga grunder. Utdragna rättsprocesser är vanliga på grund av ineffektivitet och bristande resurser. Rättegångar är offentliga.

En särskild myndighet har inrättats för att tillhandahålla oberoende och kostnadsfri rättshjälp till den som står åtalad för brott och har begränsad ekonomi. Myndigheten ger juridisk rådgivning, men företräder inte enskilda i domstol. Enligt Ombudspersonen är myndigheten dock underfinansierad, vilket medför att dess kapacitet är begränsad. I stället tvingas många förlita sig på juridiskt stöd och rådgivning från frivilligorganisationer som i sin tur är beroende av internationellt finansiellt stöd. En sektion i statsåklagarens kontor bistår brottsoffer, med särskilt fokus personer som utsatts för våld i hemmet, människohandel, utnyttjande av barn och våldtäkt.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet är inte allmänt utbredd men förekommer, till exempel vid korruptionsanklagelser mot offentliga tjänstemän, i synnerhet inom rättsväsendet. Långvariga problem med bristande administrativ kapacitet och låg utbildningsnivå inom rättsväsende inverkar negativt på rättssäkerheten. Många ärenden blir aldrig prövade.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

De demokratiska institutionerna är fortfarande under utveckling. Ett flerpartisystem upprätthålls och grundlagen lägger fast principen om maktodelning mellan parlamentet, regeringen och rättsväsendet. Sedan självständighetsförklaringen 2008 har Kosovo stärkt sina demokratiska

institutioner. Samtidigt finns fortsatt brister, exempelvis vad gäller parlamentets förmåga att granska regeringen och dess underlydande myndigheter. Enligt Freedom House har regeringen vid ett flertal tillfällen kringgått den parlamentariska processen i sitt beslutsfattande. Parlamentet präglas av polarisering. Bojkotter och obstruktion av parlamentetsarbetet hämmar lagstiftningsarbetet och demokratins funktionssätt.

De politiska partierna baseras delvis på nationella och etniska grunder men ideologi spelar en allt större roll. Ett system med öppna listor gör det möjligt att rösta direkt på enskilda kandidater. 20 av parlamentets 120 platser är vikta för personer som tillhör landets etniska minoriteter. Vallagen garanterar kvinnor 30 procent av platserna i de nationella och lokala demokratiskt valda församlingarna.

Politiken har präglats av turbulens, misstroendeförklaringar och nyval. Efter ett utslag i konstitutionsdomstolen i december 2020 ogiltigförklarades den sittande regeringen och nyval till parlamentet hölls den 14 februari 2021, där den nu sittande regeringen vann egen majoritet och det politiska landskapet ritades om. Polarisering och bristande kompromiss- och samarbetsvilja är vanligt. Partipolitiska konflikter och egenintressen prioriteras framför sakpolitiskt innehåll vilket förhindrar nödvändiga reformer.

Enligt EU:s valobservationsmission var Kosovos senaste val välorganiserat, genomfördes fredligt och i genuin konkurrens mellan partierna. I kommunerna med kosovoserbisk majoritetsbefolkning fanns emellertid brister vad gäller konkurrens mellan partierna. Missionen konstaterade också att långvariga brister i delar av valsyste­met behöver reformeras. Det gäller exempelvis röstlängderna som dras med en rad felaktigheter, de otydliga processerna vid räknings- och resultatcentren samt den svaga kontrollen av kampanjfinansieringen. Att nyval utlyses med mycket kort varsel medför stora svårigheter för valmyndigheten, i synnerhet vad gäller utlandsröstningen. Eftersom en stor andel av de röstberättigade kosovanerna bor i utlandet kan dessa svårigheter direkt påverka valresultatet.

EU:s valobservationsmission rapporterade om påverkan genom hot mot både väljare och kandidater i serbiska områden. De kosovoserbiska kommunerna domineras helt av partiet Srpska Lista som i praktiken styrs

av Serbiens regeringsparti. Mordet på den ledande kosovoserbiske oppositionspolitikern Oliver Ivanović 2018 fick kraftiga negativa konsekvenser för demokratin i dessa områden. Sedan 2019 innehar partiet Srpska Lista samtliga mandat som är reserverade för Kosovos serbiska befolkning och det saknas en livskraftig opposition. Landets övriga minoriteter är i allmänhet resurssvaga och saknar reellt inflytande.

Kvinnor är underrepresenterade i politiken, men antalet kvinnor i parlamentet och i regeringen har ökat de senaste åren. Regeringen består idag av 18 ministrar varav sex är kvinnor. Sedan 2021 innehas presidentämbetet av en kvinna, Vjosa Osmani. På lokal nivå är den manliga dominansen fortsatt stor. Ingen av landets 38 borgmästare är kvinna.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhället kan verka fritt och är väletablerat och aktivt, men saknar kapacitet och resurser att agera självständigt och ställa den offentliga makten till svars på ett verkningsfullt sätt. Att starta och driva civilsamhällesorganisationer är i regel enkelt, men få är självfinansierade. Många civilsamhällesorganisationer saknar betalade medlemsbaser och långsiktighet i sin finansiering. En stor andel av organisationerna som arbetar med mänskliga rättigheter är helt beroende av internationellt stöd. En minskning av internationella bidrag till det civila samhället i Kosovo har påverkat dess utrymme negativt.

Regeringen antog år 2019 ett tillägg till lagen om föreningsfrihet som innebar att Kosovos lagstiftning nu är i linje med internationell standard. Lagändringen förenklade även de administrativa kraven för civilsamhällesorganisationer. Samma år antogs ett ramverk för samverkan mellan regering och civilsamhälle och ett konsultativt råd etablerades. Civilsamhällesorganisationer menar dock att deras verkliga påverkansmöjligheter är mycket begränsade.

Ett ramverk finns för offentligt finansierat stöd till det civila samhället och kriterier har antagits för att öka transparensen och styrningen av de offentliga medlen. Myndigheter och kommuner saknar dock kapacitet att fullt ut genomföra lagstiftningen på lokal nivå.

I kommuner med serbisk majoritet är klimatet för civilsamhällesorganisationer svårare i avsaknad av politisk pluralism och

ett demokratiskt samhällsklimat. Politiska påtryckningar leder till självcensur och till att färre vill engagera sig i civilsamhället och politiken.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga kända fall av politiskt motiverade mord eller påtvingade försvinnanden det senaste året. Ungefär 1660 försvinnanden från konfliktåren 1998–1999 är dock fortfarande olösta. 2018 mördades den kosovoserbiske politikern Oliver Ivanovic. Mordet utreds parallellt i Serbien och Kosovo.

Tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning är förbjudet enligt lag. En oberoende inspektörsfunktion på inrikesministeriet tar emot anmälningar om polisövervåld.

Förhållandena på häkten och anstalter är generellt i nivå med internationell standard. Civilsamhällesorganisationen Kosovo Rehabilitation Centre for Torture Victims har dock mottagit klagomål från interner om kränkande beteende och verbala trakasserier av kriminalvårdspersonal. Problem finns – i synnerhet i häkten – med dålig tillgång till hälso- och sjukvård, brist på rehabilitering, och våld bland de intagna. Interner rapporterar om utbredd korruption i fängelser. Enligt Kosovo Rehabilitation Centre for Torture Victims har situationen på anstalter och häkten förbättrats. Det finns dock fortfarande brister, bland annat vad gäller fullständiga medicinska rapporter och dokumentation.

Kosovo är ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel, särskilt för sexuell exploatering. Kvinnor och flickor utsätts för handel för sexuella ändamål i och utanför Kosovo. Barn och personer som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashkalier och egyptier utgör särskilt utsatta grupper, som tvingas till tiggeri och andra typer av arbete. Kosovos lagstiftning mot människohandel är huvudsakligen i linje med EU-standard. Genomförandet brister emellertid och det förebyggande arbetet behöver stärkas. Antalet åtal och fällande domar är lågt. Till följd av coronapandemin har regeringen inte antagit en planerad handlingsplan för förebyggande av människohandel, stöd till offer och vittnen, genomförande av förundersökningar och åtal samt skydd av barn för

åren

2020–2024.

Enligt EU-kommissionens landrapport för 2020 identifierades 26 offer för människohandel 2019, varav 15 var under 18 år. Det finns åtta skyddade boenden för offer för våld i nära relationer och människohandel. Boendena saknar fortfarande stabil finansiering.

Dödsstraff

Dödsstraffet är avskaffat i Kosovo.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Grundlagen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Enligt lag ska fri rörlighet råda inom landets gränser, för resa utomlands, emigration och återvändande. På grund av interetnisk spänning och oro för den personliga säkerheten finns dock i praktiken begränsningar i rörelsefriheten, framför allt i norra Kosovo. En del av befolkningen väljer att inte resa till områden i landet som domineras av en annan etnisk grupp.

I mars 2018 utvisades sex turkiska medborgare som sades tillhöra den så kallade Gülenrörelsen (den religiösa organisation som Turkiet anklagar för att ligga bakom kuppförsoket 2016) med mycket kort varsel av Kosovos polis. Utvisningen genomfördes utan sedvanligt domstolsförfarande vilket väckte frågor från allmänhet, politiska partier och myndighetsföreträdare om respekten för individernas rätt till frihet och personlig säkerhet, och för rättsstatens principer. 2019 tillsatte parlamentet en utredning som sedermera ledde till att åtal väcktes mot ett antal poliser.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Grundlagen och annan lagstiftning garanterar yttrandefrihet och pressfrihet. I allmänhet respekterar stat och myndigheter dessa friheter. Oberoende medier är aktiva och kan generellt uttrycka sig utan restriktioner. Det förekommer dock rapporter om påtryckningar från tjänstemän, politiker, företag, representanter för religiösa grupper och andra inflytelserika samhällsaktörer i syfte att förmå journalister att inte publicera visst material. Även hot, trakasserier samt fysiska attacker förekommer, enligt Kosovos journalistförbund. Antalet attacker uppges ha ökat de senaste åren. 2020 rapporterades 24 fall, jämfört med 17 fall 2018. I kommunerna med serbisk majoritetsbefolkning finns få oberoende medier. Enligt det serbiska journalistförbundet utsätts journalister som granskar makthavare för påtryckningar och hot, vilket leder till omfattande självcensur.

Det starka ekonomiska beroendet i förhållande till annonsörer och ägare uppges bidra till självcensur, rapporterar Balkan Investigative Reporting Network. Enligt EU-kommissionens rapport för Kosovo från 2020 har få medier möjlighet att bedriva sin verksamhet utan starka kopplingar till intressegrupper inom den politiska sfären och näringslivet. Ett fåtal medier anses ha en tillräckligt hög grad av ekonomiskt oberoende för att kunna agera självständigt. Tryckt media har sett en kraftig nedgång de senaste åren och coronapandemin bidrog till att de sista kvarvarande dagstidningarna lade ner sina tryckta upplagor under 2020. Media uppges även, trots befintlig lagstiftning, ha svårt att få tillgång till information från stat och myndigheter.

Kosovo har ett statligt finansierat radio och tv-bolag, RTK. Kanalens kortsiktiga finansiering, politiseringen av bolagets styrelse och dess starka beroende av parlamentet gör att dess oberoende kan ifrågasättas. Desinformation är ett växande problem som kopplas till organiserad brottslighet, politiska partier och utländska aktörer.

Enligt Kosovos statistikmyndighet hade 93 procent av hushållen tillgång till internet 2019. På Reportrar utan gränser index över pressfriheten 2021 rankas Kosovo på plats 78 av 180 granskade stater vilket innebär en försämring med 8 placeringar jämfört med föregående år.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet garanteras i grundlagen och i särskild lagstiftning. Dessa friheter respekteras generellt. Ansökan om demonstrationstillstånd ska lämnas till polisen senast 72 timmar i förväg. Polisen har skyldighet att svara inom 48 timmar, i annat fall anses ansökan beviljad. Demonstrationer organiseras och genomförs regelbundet.

Religions- och övertygelsefrihet

Rätten att utöva sin religion garanteras i grundlagen och regleras i lagen om religionsfrihet. Lagen gör det inte möjligt för trossamfund att registrera sig som juridiska personer vilket försvårar deras verksamhet. Regeringen har lagt fram ett ändringsförslag till lagen om religiös frihet för att åtgärda problemen, men parlamentet har ännu inte antagit ändringen.

Kosovo har ingen statsreligion. Kosovos största religion är islam (cirka

95 procent), med en stor andel sekulära muslimer. Serbisk-ortodox kristendom är den näst största religionen. Därtill finns även katolska, sufiska och judiska samfund. Den serbisk-ortodoxa befolkningen bor i huvudsak i de tio kommunerna med kosovoserbisk majoritet. Lokalt organiserade inskränkningar av religionsfriheten har förekommit mot serbisk-ortodoxa kristna.

Ett råd för genomförande och övervakning (Implementation and Monitoring Council) bestående av företrädare för den serbisk-ortodoxa kyrkan, Kosovos regering samt EU:s och OSSE:s missioner ansvarar för att skydda det serbisk-ortodoxa kulturarvet och medla mellan kyrkan och Kosovos myndigheter. Frågan om det serbisk-ortodoxa kulturarvet är politiskt känslig och regeringen och kyrkan är oeniga om rådets funktion och mandat. Lokala myndigheter i Deçan/Deçane har ännu inte verkställt ett beslut i konstitutionsdomstolen från 2016 som bekräftar det serbisk-ortodoxa klostret Visoki Dečanis ägarskap av tjugofyra hektar land i anslutning till klostret. I augusti 2020 påbörjade kommunen ett vägbygge på området som stoppades efter internationell kritik. I november nåddes en överenskommelse mellan parterna men implementeringen av densamma förhindras alltjämt.

57 incidenter, främst stölder, kopplade till religiösa byggnader och gravplatser rapporterades 2020. Såväl muslimska som serbisk-ortodoxa och katolska samfund utsattes för enstaka fall av vandalism.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Lagstiftning förbjuder diskriminering i arbetslivet. I praktiken förekommer dock diskriminering på arbetsmarknaden, både i privat och i offentlig sektor. Personer som tillhör etniska minoriteter är underrepresenterade på arbetsmarknaden och missgynnas av att rekrytering inte sällan sker utifrån politisk tillhörighet och personliga kontakter, snarare än objektiva meriter.

Arbetslösheten i Kosovo är hög och beräknas enligt officiella siffror uppgå till cirka 25 procent. Arbetslösheten är särskilt hög bland ungdomar, kvinnor och personer med låg utbildning. En mycket hög andel kvinnor ingår överhuvudtaget inte i arbetskraften, och bland de som gör det beräknas arbetslösheten vara 31 procent. Arbetslösheten bland

ungdomar beräknas till cirka 47 procent.

Den låga andelen kvinnor som förvärvsarbetar beror bland annat på patriarkala normer, en ojämställd och underutvecklad föräldraförsäkring, diskriminering och bristande barn- och äldreomsorg. Den offentliga sektorn är den enskilt största arbetsgivaren. Trots det är kvinnor underrepresenterade inom offentlig sektor, särskilt bland högre tjänstemän. Den privata sektorn domineras av små familjeföretag.

Tvångsarbete är förbjudet enligt lag men förekommer och leder sällan till åtal. Romska, ashkaliska och egyptiska barn löper större risk att utsättas för människohandel med syfte att utnyttjas för tiggeri. Det förekommer dessutom att kvinnor tvingas till prostitution.

Lagen förbjuder arbete före 15 års ålder. Det är dock vanligt att barn bistår sina föräldrar med arbete i hemmet eller i jordbruket. UNICEF beräknar att fem procent av alla barn i Kosovo utnyttjas för barnarbete, främst inom marknads- och gatuhandel, hushållsarbete och jordbruk. Särskilt bland romer, ashkalier och egyptier är det vanligt att barn tas ur skolan för att istället bidra till familjens försörjning.

Lagstiftningen garanterar minimilön och 40 timmars arbetsvecka. Lönerna i Kosovo är bland Europas lägsta. En genomsnittlig lön uppgår till cirka 460 euro per månad. Kvinnors genomsnittliga inkomst är väsentligt lägre än mäns. Den lagstiftade minimilönen är 130–170 euro per månad.

Lagen om fackliga organisationer stadgar att arbetstagare har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar. Fackföreningarna är dock svaga, i synnerhet inom privat sektor, och deras möjlighet att bidra till förbättrade villkor och rättigheter för medlemmarna är oklar. En formell trepartsdialog mellan regering, fackföreningar och arbetsgivarorganisationer finns i form av ett ekonomisk och socialt råd. Rådet har emellertid ett svagt mandat och begränsat inflytande.

I den privata sektorn är informella anställningar utbredda och acceptansen för fackliga organisationer svag. Personer som organiserar sig fackligt utsätts inte sällan för påtryckningar, hot eller sanktioner. Arbetsmiljöinspektionen har bristande resurser och kompetens, samt

ineffektiva sanktionsmöjligheter, vilket leder till låg regelefterlevnad. Särskilt byggbranschen, energisektorn och gruvnäringen uppvisar allvarliga brister i arbetsmiljön.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Alla invånare har rätt till hälso- och sjukvård men i praktiken är tillgången begränsad, särskilt för personer med begränsad ekonomi. Avsaknaden av en allmän sjukförsäkring gör att enskilda personer och hushåll belastas med höga kostnader för sjukvård och mediciner. EU-kommissionen uppskattar att knappt en femtedel av befolkningen avstår från att söka vård av ekonomiska skäl.

Det är vanligt att kvinnor och personer med särskilda behov – inklusive äldre och personer med funktionsnedsättningar – inte får sina behov tillgodosedda. Personer som tillhör minoriteter har särskilda svårigheter att få tillgång till sjukvård. Korruption inom sjukvården förekommer. På grund av låga löner tjänstgör läkare ofta både i den offentliga sektorn och på privata kliniker.

År 2019 beräknade Världsbanken den förväntade livslängden till 74,8 år för kvinnor och 70,3 år för män. Mödradödligheten i Kosovo beräknades vara 3,7 per 100 000 födselar mellan 2011 och 2015, med högre siffror bland kvinnor som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashkalier och egyptier. Barnadödligheten (barn avlidna före fem års ålder) halverades mellan år 2000 och 2019 till 16 per 1000 barn. Bland barn som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashaklier och egyptier beräknas barnadödligheten 2019 till 27 per 1000 barn.

Abort är lagligt fram till graviditetsvecka tio om kvinnan är över 18 år, och med föräldrars tillstånd för kvinnor mellan 16 och 18 år. Om kvinnans liv är i fara är abort lagligt under hela graviditeten. Abort är lagligt fram till vecka 22 om graviditeten är en följd av våldtäkt, människohandel och sexuell exploatering, för minderåriga eller i fall av incest. Könsslekterande aborter är förbjudna.

Rätten till utbildning

Skolplikt råder för barn i åldrarna 6–15 år. Grundskolan är avgiftsfri. Skolväsendet lider brist på resurser, funktionella lokaler och läromedel. Korruption, och det faktum att lärarekryteringen sällan är meritbaserad, har en negativ inverkan på utbildningskvaliteten.

I PISA-undersökningen 2018 presterade eleverna från Kosovo sämre än övriga elever från västra Balkan som deltog i undersökningen, och på plats 75 av alla 77 deltagande stater. Andelen barn som fullföljer grundskole- och gymnasieutbildning är hög. Bland barn som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashkalier och egyptier är deltagandegraden emellertid betydligt lägre. 84 procent av barnen bland romer, ashkalier och egyptier fullföljde låg- och mellanstadiet medan bara 31 procent fullföljde gymnasieutbildning. I Kosovo som helhet är andelen 98 respektive 87 procent. Läskunnigheten bland barn (7–14 år) är 41 procent, bland romer, ashkalier och egyptier 18 procent.

Utbildningen i de tio serbiska majoritetskommunerna utgör ett eget, parallellt system som följer den serbiska läroplanen och finansieras av Serbien. Betyg från serbiska skolor, inklusive Pristinas universitet i Mitrovica, erkänns inte helt och hållet av Kosovo, trots att en överenskommelse om ömsesidigt erkännande av avgångsbetyg mellan Kosovo och Serbien skrevs under 2011.

Personer som tillhör landets övriga minoriteter har bristfälliga möjligheter att få grundskoleutbildning på det egna modersmålet och tillgången till läromedel på andra språk än albanska är begränsad. Den icke-albanskspråkiga befolkningens tillgång till högre utbildning begränsas ofta av språkbarriärer.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Kosovo är ett av Europas fattigaste länder. Fattigdomen drivs av arbetslöshet och låga löner. Arbetslösheten har minskat sedan 2018, från cirka 33 procent till cirka 25 procent, men är alltjämt en starkt bidragande orsak till landets låga genomsnittsinkomst. Landets svaga ekonomi är ett allvarligt och långsiktigt problem. Ekonomin karaktäriseras av ett högt beroende av remitteringar från utlandet och internationellt bistånd.

Produktionsbasen är liten och handelsunderskottet betydande. Det finns ett offentligt socialt skydds nät, men det är begränsat och ibland svårtillgängligt för personer som tillhör minoriteter och de mest utsatta.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Systematisk diskriminering av kvinnor uppges förekomma inom flera

områden. Trots att kvinnor i Kosovo enligt lag har samma rättsliga status som män, inklusive inom familjerätten och äganderätten, är det, enligt människorättsorganisationer, exempelvis ofta praxis att låta arv enbart tillfalla män. Särskilt på landsbygden uppges kvinnor ha små möjligheter att självständigt fatta beslut om sig själva och sina barn eller utöva full kontroll över sin egendom. Djupt rotade könsstereotypa uppfattningar utgör fortsatt ett hinder för jämställdhet.

Enligt OSSE har nära 60 procent av alla kvinnor i Kosovo någon gång utsatts för våld i en nära relation. Knappt hälften av kvinnorna anser att våld i nära relationer är en privat angelägenhet. 2019 antogs en ny brottsbalk som inkluderar stärkt lagstiftning kring sexuellt och könsbaserat våld och våld i nära relationer. 2020 beslutade parlamentet att införliva Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, Istanbulkonventionen, i Kosovos grundlag vilket ytterligare stärkt lagstiftningen mot sexuellt och könsbaserat våld och våld i nära relationer samt lett till fler anmälda brott.

Samtidigt är det fortfarande ovanligt med åtal och fällande domar för våld mot kvinnor eller våld i nära relationer. Män som döms för våldtäkt får ofta lindrigare straff än det föreskrivna minimistraffet. Regeringens femårsplan för att bekämpa våld mot kvinnor i hemmet 2016–2020 genomfördes inte i sin helhet på grund av bristfällig finansiering.

Barnets rättigheter

Lagstiftningen till skydd för barnets rättigheter är i stort sett i nivå med internationell standard, men systemet för att kontrollera genomförandet behöver stärkas.

2019 infördes ett formellt förbud mot barnaga. Våld mot barn i uppfostringssyfte är emellertid fortsatt vanligt både i hemmet och i skolan. EU:s landrapport beskriver fysiskt och psykiskt våld mot barn som ett utbredd problem. Strukturerna för att skydda och omhänderta föräldralösa och socialt utsatta barn eller barn som utsatts för våld och människohandel, behöver stärkas. Bland kosovaner beräknas andelen barnäktenskap (äktenskap före 18 års ålder) vara mindre än fem procent, bland barn som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashkalier och egyptier är andelen närmare 40 procent. Straffbarhetsåldern är 14 år.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Personer som tillhör minoritetsgrupperna romer, ashkalier, egyptier och goranier utsätts för systematisk diskriminering och har sämre tillgång till utbildning, arbete, hälsovård och bostäder än övrig befolkning. Personer tillhörande minoritetsgrupper har särskilt drabbats av av coronapandemin. Lagen föreskriver att tio procent av alla tjänster inom offentlig sektor ska tillsättas med personer som tillhör etniska minoriteter. Efterlevnaden är dock bristfällig.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Såväl grundlagen som diskrimineringslagen förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning, men detta reflekteras inte i all övrig lagstiftning. Exempelvis anger äktenskapslagen fortsatt att äktenskap ingås mellan man och kvinna.

Konservativa attityder i samhället leder till att hbtqi-personer i hög utsträckning håller sin sexuella läggning eller könsidentitet hemlig för att undvika diskriminering, negativa reaktioner, hot eller våld. Diskriminering av hbtqi-personer sker bland annat på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och i utbildningsväsendet. Regeringen har inrättat en grupp bestående av statliga och icke-statliga aktörer med uppgift att främja hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter. Under 2019 antog gruppen en ny andra handlingsplan på området. Hatbrott riktade mot hbtqi-personer utreds i låg grad.

En viss positiv utveckling kan skönjas i attityderna mot hbtqi-personer. 2021 anordnades för femte gången en Pridevecka och en Prideparad i huvudstaden Pristina. Evenemangen har utsatts för nedsättande inlägg och hot, men inte för våldsamma störningar. År 2020 vann en hbtqi-person ett mål i domstol där hen bestred ett kommunalt beslut att neka dennes begäran om att byta könsidentitet och namn. Beslutet blev prejudicerande och därefter har två liknande fall prövats med likalydande utfall.

Flyktingars och migranters rättigheter

På migrationsområdet görs gradvisa framsteg och lagstiftningen är huvudsakligen i linje med EU-standard. Det politiska fokus som återtagande- och migrationsfrågorna har fått med anledning av Kosovos ansträngningar för att erhålla viseringsfrihet till Schengenområdet är en viktig drivkraft.

Kosovo har på senare år blivit ett transitland för flyktingar och migranter som söker sig till Europa från Nordafrika och Mellanöstern. Endast ett fåtal har sökt kontakt med lokala myndigheter, eller sökt asyl. De asylcenter som finns uppfyller internationell standard.

Kosovo har repatrierat drygt 100 kosovanska medborgare, män, kvinnor och barn, som varit delaktiga i den Islamiska Staten i Syrien i syfte att återintegrera dessa i samhället och ställa dem till svars för eventuella brott. Sedan konflikten (huvudsakligen 1998–1999) finns ett stort antal internflyktingar i Kosovo, främst serber och romer, ashkalier och egyptier. Många återvändande flyktingar upplever svårigheter i kontakten med lokala myndigheter, exempelvis vid inskrivning i folkbokföringen, vilket är en förutsättning för att få tillgång till hälsovård, skolgång och andra offentliga tjänster.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Grundlagen och annan lagstiftning förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning, men genomförandet har stora brister. Personer med funktionsnedsättning har ofta stora svårigheter att få sina mänskliga rättigheter respekterade. Få lyckas ta sig in på arbetsmarknaden. Den dåliga tillgängligheten i offentliga miljöer och transportmedel samt den bristande tillgången till anpassad kommunikation är bidragande orsaker. En majoritet tvingas förlita sig på familjen för assistans och finansiellt stöd.

Den bristande fysiska tillgängligheten och en utbredd stigmatisering av funktionsnedsättning i samhället, gör att personer med funktionsnedsättningar ofta hålls hemma. Barn med funktionsnedsättning löper större risk att diskrimineras, utestängas från utbildning, hamna i fattigdom och utsättas för våld och övergrepp. På landsbygden och bland landets romer, ashkalier och egyptier är riskerna än större. UNICEF uppskattar att cirka 45 000 barn med funktionsnedsättning utestängs från utbildning. Stöd, rådgivning, vård och rehabilitering är generellt mycket bristfällig. Funktionsnedsättning betraktas i hög grad som en medicinsk fråga och rättighetsperspektivet saknas.

Parlamentet godkände år 2020 ett förslag om att inkorporera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i grundlagen samt stärka lagstiftningen om rättigheter för personer med

funktionsnedsättning. Regeringen har ännu inte godkänt förslagen.

VII. EXEMPEL PÅ SVENSKT OCH INTERNATIONELLT ARBETE RÖRANDE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH RÄTTSTATENS PRINCIPER I KOSOVO

Sveriges reformsamarbete med Kosovo bedrivs i enlighet med resultatstrategin för reformsamarbete med Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet 2014–2020. Det övergripande målet är att underlätta Kosovos EU-integration. Arbetet koncentreras till tre resultatområden: 1) ökad ekonomisk integration med EU och marknadsekonomisk utveckling, 2) stärkt demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och mer utvecklad rättsstat, 3) förbättrad miljö och begränsad klimatpåverkan, samt stärkt motståndskraft mot miljöpåverkan och klimatförändringar.

Den årliga allokeringen uppgår till ungefär 110 miljoner kronor, och 100 miljoner i kreditgarantier. De svenska organisationerna Olof Palmes Internationella Center, Civil Rights Defenders och Rädda Barnen har permanent närvaro i Kosovo. Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Kosovo.

Sverige bidrar med 5 militära rådgivare till NATO:s insatser i Kosovo. Därtill tjänstgör fyra svenskar på EU-kontoret samt nio personer i EU:s rättsstatsinsats EULEX.

EU verkar i Kosovo genom EU:s särskilda representant, som leder EU-kontoret i Kosovo, och rättsstatsinsatsen EULEX. EU är den största biståndsgivaren, följd av USA. EU faciliterar en normaliseringsdialog med syfte att nå ett allomfattande avtal om normaliserade relationer mellan Kosovo och Serbien och bidra till förbättrade levnadsvillkor i de båda länderna. EU bedriver även en dialog med Kosovo om viseringsfrihet till Schengen där Kosovo åtagit sig att genom reformer uppfylla ett antal kriterier.

Kosovos särskilda politiska och säkerhetsmässiga situation medför en mycket omfattande internationell närvaro. Närvaron består dels av organisationer som förhåller sig till Kosovo som en självständig stat, dels av de som förhåller sig statusneutrala. De statusneutrala bedriver sin verksamhet utifrån principerna i FN:s säkerhetsrådsresolution 1244. Till

dessa hör FN, NATO, OSSE, Europarådet och EU.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Kosovo är inte medlem av Förenta nationerna eller Europarådet och har därför inte bjudits in att ratificera konventioner som tagits fram inom ramen för dessa organisationers stadgar. Däremot förbinder sig Kosovo i sin konstitution (art. 22), som trädde ikraft i juni 2008, att unilateralt garantera att följande konventioner är direkt tillämpliga i republiken Kosovo och att de äger företräde över nationell lagstiftning och andra regelverk:

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, (*International Covenant on Civil and Political Rights ICCPR*).

(Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination ICERD*).

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women CEDAW*).

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment CAT*).

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child CRC*).

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, (*The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms ECHR*).

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, (*Framework Convention for the protection of National Minorities*).

Kosovo lever dock i många fall inte upp till dessa åtaganden. Då landet inte formellt är part till konventionerna för Kosovo ingen dialog med eller

rapporterar till de respektive konventionskommittéerna, varken inom FN eller inom Europarådet. 2018 antog Kosovos parlament en resolution om att unilateralt ansluta sig till FN:s Globala utvecklingsmål, Agenda 2030 för hållbar utveckling.